

*Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde İktidar-Muhalefet İlişkisi Kapsamında Müzik Politikaları (1946-1950)**

Filiz ÇOLAK

Doç. Dr., Uşak Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

E-Mail: filiz.colak@usak.edu.tr

ORCID ID: 0000-0001-5526-2356

Esra ÇETİN

Doktora Öğrencisi, Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

E-Mail: esracetin1981@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-0564-7095

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 18.05.2020 Kabul Tarihi / Accepted: 20.09.2020

ÖZ

ÇOLAK, Filiz; ÇETİN, Esra, **Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde İktidar-Muhalefet İlişkisi Kapsamında Müzik Politikaları (1946-1950)**,CTAD, Yıl 16, Sayı 32 (Güz 2020), s. 527-550.

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle, Türkiye'de çok partili hayata geçiş süreci hızlanmıştır. Bu süreçle birlikte siyaset ve toplum arasındaki ilişki de değişmiş,

* Bu makale, künyesi verilen doktora tez çalışması (devam ediyor) esas alınarak hazırlanmıştır: Esra Çetin, *Cumhuriyet Dönemi Hükümetlerinin Kültür Politikalarında Müziğin Yeri ve Önemi (1938-1980)*, Uşak Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

siyasetle paralel çizgide ilerleyen kültür ve onun en önemli uygulama alanı olan müzik sanatı da bu değişimden etkilenmiştir. Türkiye’de devletçi geleneğin arka planında hep var olan müzik ve Cumhuriyetin ilk yıllarında uygulamaya konulan devletin resmi müzik politikası, 1940’lı yılların ortalarından itibaren esnemeye başlamıştır. Bu esnekliğe temelde iki farklı durum neden olmuştur. Bu nedenlerden ilki, muhalefetin varlığının siyasette olduğu kadar, sanat ve kültür hayatında da karşımıza çıkması, ikincisi ise zaten sağlam bir zemine oturtulamamış olan ve bürokratların kararlarıyla yönlendirilmeye çalışılan müzik inkılabının hedeflenen düzeyde gerçekleştirilememiş olmasıdır. 1946 yılında Demokrat Parti’nin Meclis’e girmesiyle siyasi, ekonomik ve toplumsal konuların yanı sıra müzik politikaları ve bu politikaların uygulanış biçimi konusunda da tartışmalar yaşanmıştır. Tartışmaların odağı Türk Müziği’ne radyoda az yer verilmesi ve Türk Müziği’nin Batı Müziği karşısındaki durumu gibi konulardan oluşmuştur. Bu çalışmada Türkiye’de yeni bir dönemin başlangıcı olan çok partili yaşama geçiş sürecindeki müzik politikaları incelenecektir. Değerlendirme yapılırken hükümet programları, TBMM tutanakları ve dönemin basını da incelenecektir. Ayrıca konu ile ilgili tetkik eserlere de yer verilecektir. Dönemin müzik politikaları ile ilgili ortaya konulacak olan tespitler ile daha sonra yapılacak olan araştırmalara katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çok Partili Hayata Geçiş, Alaturka-Alafranga Tartışmaları, Müzik Politikaları, Harika Çocuklar Yasası

ABSTRACT

ÇOLAK, Filiz; ÇETİN, Esra, **Music Policies within the Scope of the Relations between the Ruling and Opposition Parties during Transition to Multi-Party Life (1946-1950)**, CTAD, Year 16, Issue 32 (Fall 2020), pp. 527-550.

By the end of the World War II, transition to multi-party life in Turkey got a pace up. However, together with this process, the relationship between politics and society has changed, culture that moves parallel with politics and the art of music, which is the most important practice area of culture, was also affected by this change. Music, which always existed in the background of the statist tradition in Turkey, and the official music policy of the State, which was in practice from the first years of the Republic, began to stretch since mid-1940s. This flexibility was mainly caused by two different reasons. The first is that the presence of the opposition began to appear in art and culture as well as in politics, and the second is that the music reform, which has not been placed on a solid ground and which is tried to be directed by the decisions of bureaucrats, could not be realized at the targeted level. After the Democrat Party got seats at the Turkish Grand National Assembly in 1946, discussions started to take place

on music policies and their application pattern as well as political, economic and social issues. The focus of these discussions consisted of issues such as giving less space to Turkish Music on the state-affiliated radio and the situation of Turkish Music against Western Music. In this study, music policies in the process of transition to multi-party life, which is the beginning of a new period in Turkey, will be examined. Government programs, parliamentary minutes and press of the period will also be examined during the evaluation. Printed works on the subject will also be included. The aim of this study is to examine the music policies of the era and be a source for the following studies.

Keywords: Transition to Multiparty Life, Turkish Style-European Style Debates, Music Policies, Great Children's Act.

Giriş

Türkiye'de, 1940'lı yıllar farklı alanlarda değişim ve dönüşümlerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Gerek siyasi gerek ekonomik gerekse sosyal alanlarda yaşanan bu önemli gelişmeler II. Dünya Savaşı'nın 1945'de demokrasi cephesinin zaferiyle sona ermesiyle birleşerek tüm dünyada yeni bir düzen oluşmasına yol açmıştır.¹ Bu yeni düzen anlayışı Türkiye'nin de iç politikasını etkilemiş ve çok partili siyasal yaşama geçilmesini hızlandırmıştır. Çok partili hayata geçişte Türkiye'nin savaş boyunca izlediği denge ve tarafsızlık politikaları ve bu politikaların sonuçları da etkili olmuştur. Yaşanan tüm bu değişimler, siyaset ve toplum arasındaki ilişkiyi de etkilemiştir.²

Türkiye'de çok partili hayata geçiş, 18 Temmuz 1945'de Nuri Demirağ liderliğinde Millî Kalkınma Partisi'nin kurulması ile başlamıştır.³ Bu gelişimin ardından kurulan ikinci siyasi parti ise, 7 Haziran 1945'de Dörtlülük⁴ ile başlayan CHP'deki parti içi muhalefet hareketinden 6 ay sonra, 7 Ocak 1946'da Celal Bayar başkanlığında kurulan Demokrat Parti olmuştur.⁵ Demokrat Parti'nin kuruluşu, iktidar partisi tarafından hoşgörü ile karşılanmasına rağmen,

¹ Ahmet Makal, *Türkiye'de Çok Partili Dönemde Çalışma İlişkileri*, İmge Kitabevi, İstanbul, 2002, s. 40.

² Kemal Karpat, *Türk Demokrasisi Tarihi Sosyal Kültürel Ekonomik Temeller*, Timaş Yay., İstanbul, 2011, s. 225.

³ Feroz Ahmad, Bedia Turgay Ahmad, *Türkiye'de Çok Partili Hayatın Açıklamalı Kronolojisi (1945-1971)*, Bilgi Yay., İstanbul, 1976, s. 14; Rıfıkı Salim Burçak, *Türkiye'de Demokrasije Geçiş (1945-1950)*, Olguç Yay., Ankara, 1979, s. 49.

⁴ Cem Eroğul, *Demokrat Parti, Tarihi ve İdeolojisi*, İmge Yay., Ankara, 1990, s. 11.

⁵ Hakkı Uyar, *Türkiye'de Tek Parti Dönemi'nde İktidar ve Muhalefet (1923-1950)*, Basılmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir, 1998, s. 137.; Ahmad, *age.*, s. 16.

hızla teşkilatlanması ve geniş halk kitlelerinin katılımını sağlaması neticesinde CHP'nin tavrını değiştirmesine neden olmuştur. Tavrı değişikliğinin ilk somut göstergesi genel seçimlerinin bir yıl öncesine çekilmesi olmuştur. 21 Temmuz 1946 seçimlerini DP kurucuları başlangıçta boykot etmeyi düşünmüşlerse de il teşkilatlarının talebi üzerine seçimlere katılma kararı alınmıştır.⁶

1946 Genel Seçimleri, Türkiye’de değişen iç politika ve siyaset dinamiğinin adeta miladı olmuştur. Ensar Yılmaz, bu süreci

“Türk demokrasi tarihinde ilk kez seçimlerin tek dereceli yapılması ve birden çok partinin bulunması ve siyaset alanına rekabet unsuru girmiş olması siyasi sosyalleşme sürecinde bir farklılık olduğunu, siyasi sosyalleşmenin hem hızlandığı hem arttığı bir döneme girildiğini göstermiştir”

şeklinde ifade etmektedir.⁷ Seçimler, 21 Temmuz 1946 tarihinde ve halkın %75’inin katılımıyla gerçekleşmiş, “Gizli Oy-Açık Tasnif” ilkesinin tam tersine, “Açık Oy-Gizli Tasnif” esasına göre yapılmıştır.⁸ Seçimler sonrasında yapılan sayımla, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), 465 sandalyeden 397’sini, Demokrat Parti (DP) 61’ini, bağımsızlarsa 7’sini kazanmıştır.⁹ Demokrat Parti’nin 61 sandalyeyle Meclis’e girmesi Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren uygulanan müzik politikaları üzerinde etkili olmuştur. Türk müzik tarihinde 1946-1950 arasındaki dönem, siyasete paralel olarak evrilmiş, siyasetteki çok partili yeni düzen müzik tercihleri ve müzik politikaları üzerindeki tartışmalara farklı bir yön vermiştir. Muhalefetin varlığı sadece siyasi, sosyal ve ekonomik konular ile sınırlı kalmamış, dönemin müzik politikalarına yönelik eleştiri ve itirazlar da TBMM’de dile getirilmiştir.¹⁰

1946-1950 Yılları Arası Hükûmet Programlarında Müzik Politikaları

1946 seçimleri sonrasında Türkiye Cumhuriyeti’nin XV. Hükûmeti kurulmuştur. Hükûmeti kurma görevi 5 Ağustos 1946 tarihinde Cumhurbaşkanı

⁶ Filiz Çolak, “İzmir’de 21 Temmuz 1946 Seçimleri ve Demokrat Parti”, *Yeni Türkiye, Cumhuriyet Özel Sayısı-II*, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 1995, s. 1015-1016.

⁷ Ensar Yılmaz, *Türkiye’nin Demokrasiye Geçiş Yılları 1946-1950*, Birey Yay., İstanbul, 2008, s. 209-210.

⁸ Mustafa Çufalı, *Türkiye’de Demokrasiye Geçiş Dönemi (1945-1950)*, Babil Yay., Ankara, 2004, s. 79.; Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi-IV Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye*, Bilgi Yay., Ankara, 1999, s. 225-232.

⁹ Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), *Türkiye’de Seçimler*, TÜİK Yay., 1923-2012, Ankara, 2012, s. 8.

¹⁰ Aynı dönemde TBMM’de yapılan diğer tartışmalar için bk., Osman Akandere, “1946 Genel Seçimleri ve Sonuçları Üzerine İktidar ve Muhalefet Partileri Arasında Yapılan Tartışmalar-I”, *Atatürk Araştırma Merkezî Dergisi*, C.XXV, S.75, Kasım 2009.

İsmet İnönü tarafından Kütahya Milletvekili Recep Peker'e verilmiştir.¹¹ Peker, hükûmet programını 14 Ağustos 1946 tarihinde TBMM'de okumuş ve Meclis'ten güvenoyu istemiştir. Yeni başbakanın programı okumasından sonra DP İstanbul Milletvekili Fuat Köprülü söz isteyerek oturumun ertelenmesi talebinde bulunmuştur. Fakat bu talep CHP'liler tarafından reddedilmesine rağmen DP'liler aynı gün yapılan güven oylamasına katılarak ret oyu kullanmışlardır. 465 üyeye yapılan güven oylamasında 378 kabul, 53 ret oyu kullanılmış; ayrıca 30 milletvekiliyse oylamaya katılmamıştır. İsmet İnönü Cumhurbaşkanı ve Recep Peker Başbakan olarak oylamaya katılmazken Antalya Milletvekili Mustafa Korkut, Elâzığ Milletvekili Fuad Ağralı, Kocaeli Milletvekili İsmail Rüştü Aksal ve Mardin Milletvekili Halid Mengi hasta oldukları gerekçesiyle oylamaya katılmamışlardır.¹²

Başbakan Peker, hükûmet programında yer verilen sanat ve müzik ilgili maddeleri; "*Devlet Opera ve Tiyatrosu, kanun tasarısı hazırlanacak, Ankara Devlet Tiyatrosu binası yapılacaktır; güzel sanatların türlü dallarında yeni kurumlar vücutte getirilecektir*".¹³ şeklinde ifade ederek, daha çok millî eğitim ile ilgili yapılması planlanan tasarıları vurgulamış, kültürel alandaysa Millî Kütüphane'nin açılması ve radyo istasyonlarının artırılması yönünde beyanda bulunmuştur. Sanat alanında yapılması planlanan faaliyetlerle ilgili olarak Ankara Devlet Tiyatrosu'nun kurulacağı ve tiyatroya ait yeni bir bina yapılacağı belirtilmiştir. Müzik politikalarına gelindiğinde ise, sadece Devlet Operası'nın kurulmasıyla ilgili kanun tasarısının hazırlanacağından bahsedilmiştir.¹⁴ Hükûmet programında belirtildiği üzere Recep Peker'in Başbakanlık koltuğuna oturduğu, Türkiye Cumhuriyeti'nin XV. Hükûmeti'nde müzik üzerine çok önemli bir politika geliştirilememiştir. Dönemin içinde bulunduğu şartlar göz önüne alındığında II. Dünya Savaşı'ndan sonra tüm dünyada oluşan savaş sonrası siyasetin gereği daha çok ekonomik ve iktisadi alanlardaki eksikliklerin giderilmesine yönelik tasarıların ağırlıklı olduğu görülmektedir. Böyle bir ortamda, Devlet Operası ve Tiyatrosu'nun kurulmasına yönelik kanun tasarısının hazırlanacak olması bile önemli bir adım olarak değerlendirilebilir.

¹¹ Cumhurbaşkanı İnönü iktidar için Şükrü Saraçoğlu yerine Recep Peker'i görevlendirmesi muhalefete karşı ılımlı bir politika izleyen CHP'nin artık tatlı-sert bir çizgiye geçeceğinin göstergesiydi; çünkü Peker, çok partili siyasete ve bireysel özgürlüklere karşıydı. Ona göre muhalefet iktidarın çizdiği sınırlar içerisinde yapılmalıydı. Daha ayrıntılı bilgi için bk. Çetin Yetkin, *Karşdevrim 1945-1950*, Kilit Yay., Ankara, 2011; Metin Toker, *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları Tek Partiden Çok Partiye 1944-1950*, Bilgi Yay., Ankara, 1970.

¹² İrfan Neziroğlu ve Tuncer Yılmaz, *TBMM Hükûmetler-Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri Cilt 1 (1920-1950)*, TBMM Başkanlığı Yay., Ankara, 2013, s. 428-477-483.

¹³ Neziroğlu ve Yılmaz, *age.*, s.424.; Ayrıca Bkz, İsmail Arar, *Hükûmet Programları 1920-1965*, Belge ve Araştırmalar Dizisi:1, Burçak Yay., İstanbul, 1968.

¹⁴ *TBMM Zabıt Ceridesi*, TBMM ZC, D.8, C.1, B.3, s. 27-37.

Muhalefetin giderek artan baskısı neticesinde Recep Peker, Başbakanlık görevinden sağlık sorunlarını öne sürerek 10 Eylül 1947 tarihinde istifa etmiştir.¹⁵

Recep Peker'in istifasıyla boşalan başbakanlık koltuğu için hükûmeti kurma görevi Cumhurbaşkanı İnönü tarafından 9 Eylül 1947 tarihinde tecrübeli bir politikacı olan ve XV. Recep Peker Hükûmeti'nin Dışişleri Bakanlığı'nı da yürüten Trabzon Milletvekili Hasan Saka'ya verilmiştir.¹⁶ Daha ılımlı bir siyasi anlayışa sahip olan Hasan Saka, yeni hükûmeti 13 Ekim 1947 tarihinde kurmuştur. Aynı tarihte yapılan güven oylamasına 465 üyeden 411'i katılmış, 362 üye kabul oyu vermiş, 49 üye ise ret oyu kullanmıştır. Oylamaya 54 milletvekili katılmamıştır.¹⁷ Hükûmet programında kültür ve müzik ile ilgili herhangi bir maddeye rastlanmamıştır. Başbakan, muhalefete çok fazla ödün vermekle suçlanarak, artan baskılara dayanamayıp 9 Haziran 1948 tarihinde istifa etmiştir.¹⁸

Hasan Saka'nın istifasının ardından hükûmeti kurma görevi Cumhurbaşkanı İnönü tarafından aynı gün tekrar kendisine verilmiştir. Saka, görevi kabul etmesinden bir gün sonra yeni kabineyi açıklamış, kurulan yeni hükûmetin programı ise 18 Haziran 1948 tarihinde TBMM'nde okunmuş ve güvenoyuna sunulmuştur. Yapılan güven oylamasında 348 üye oy kullanmış, 308 üyenin kabul oyuna karşı, 40 üye de ret oyu vermiştir. 104 üye ise oylamaya katılmamıştır.¹⁹ II. Saka Hükûmeti programında da bir önceki program gibi sanat ve müzik politikaları ile ilgili herhangi bir ifadeye rastlanmamıştır.²⁰

Türkiye Cumhuriyeti'nin XVIII. Hükûmetini kurma görevi Cumhurbaşkanı İsmet İnönü tarafından 15 Ocak 1949'da²¹ Sivas Milletvekili Şemsettin Günaltay'a verilmiştir. Şemsettin Günaltay, politikacı kimliğinin yanı sıra uzun süre eğitim ve öğretim ile ilgili çeşitli görevler yapmış bir bilim adamı olarak tanınmıştır.²² 24 Ocak 1949 tarihinde hükûmet programı Başbakan Günaltay tarafından okunmuş, aynı gün yapılan güven oylamasında, 391 milletvekili oy kullanmış, 349 milletvekili kabul oyu verirken, 42 milletvekili ret oyu vermiştir.

¹⁵ Salih Akkaş, *Türkiye'de Cumhuriyet Dönemi Kültür ve Müzik Politikaları (1923-2000)*, Sonçağ Yay., Ankara, 2015, s. 66.

¹⁶ Yılmaz, *age.*, s. 278.

¹⁷ TBMM ZC, D.8, C.6, B.85, s.672-735.

¹⁸ Feroz Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*, Hil Yay., İstanbul, 2015, s. 46.

¹⁹ TBMM ZC, D.8, C.12, B.73, s. 277.

²⁰ TBMM ZC, D.8, B.12, C.73, s. 223-277.; İrfan Neziroğlu ve Tuncer Yılmaz, *Başbakanlarımız ve Genel Kurul Konuşmaları C.3*, TBMM Başkanlığı Yay., Ankara, 2014, s. 357-369.

²¹ Yetkin, *age.*, s. 617.

²²Kâmil Şahin, "Günaltay, Mehmet Şemsettin", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/gunaltay-mehmet-semsettin> (Erişim Tarihi: 17 Eylül 2019).

Güven oylamasına 68 milletvekili katılmamıştır. Şemsettin Günaltay Hükûmetinde de kültür ve sanatla ilgili hiçbir maddeye yer verilmemiştir. Dolayısıyla müzik politikaları ile ilgili de hiçbir açıklamaya rastlanmamıştır.²³

Günaltay Hükûmeti'nin programında daha çok iç politika, demokrasinin her alanda yerleşmesi, din, laiklik ve eğitim gibi birçok konuda daha ılımlı bir siyaset yapılacağından bahsedilmiştir. Günaltay Kabinesinin hükûmet programı, daha çok 1950 seçimleri öncesi siyasi ortamı yumuşatmak ve muhalefet ile gerilen ilişkileri hükûmetin çalışmalarını kolaylaştırır seviyeye getirmek üzerine odaklanmıştır.²⁴ Dolayısıyla çok partili hayata geçişte önemli bir dönemeç olan 1949 yılı ve Şemsettin Günaltay Hükûmeti, 1950 yılında yapılacak olan seçimler sebebiyle iyice sertleşen iç politikanın ve buna bağlı olarak ekonomik, dini ve siyasi alanda yapılması öngörülen politikaların üzerinde durmuştur. Bu sebeple de kültürel ve sanatsal alanda herhangi bir politika geliştirilmemiştir.²⁵

İktidar ve Muhalefet İlişkisi Kapsamında Müzik Tartışmaları (1946-1950)

Türkiye'de tek partiden çok partili hayata geçişte siyasi ve sosyo-ekonomik iç dinamiklerin yanı sıra II. Dünya Savaşı'nı demokrasi cephesinin kazanmasıyla tüm dünyada etkili olan demokratik ideolojilere Türkiye'nin de uymak zorunda olması gibi dış dinamikler de etkili olmuştur.²⁶ DP'nin kurulmasıyla TBMM'de her ne kadar muhalefet olsa da ülkeyi 1950 yılına kadar 1923'den beri iktidar olan CHP hükûmetleri yönetmiştir. Özellikle savaş sonunda ortaya çıkan liberalleşme toplumda Batı endeksli kültürel öğelerin sorgulanmasına ve tartışılmasına zemin hazırlamıştır.²⁷ Cumhuriyetin ilk yıllarından 1946'ya kadar gelinen dönemde CHP iktidarlarının kültür ve müzik politikaları, aralarında net bir fikir birliği bulunmamakla birlikte²⁸ genel olarak Ziya Gökalp'in fikirleri temel alınarak şekillendirilmiştir.²⁹

---

²³ TBMM ZC, D.8, C.15, B.36, s. 203.

²⁴ Yılmaz, *age.*, s. 317-318.

²⁵ Neziroğlu ve Yılmaz, *age.*, s. 393-395.

²⁶ Karpat, *age.*, s. 225.

²⁷ *Age.*, s. 409-410.

²⁸ Akkaş, tek parti dönemi müzik politikalarını şekillendiren siyasetçi ve bürokratların dört farklı anlayışı olduğunu belirtmiştir. Bu gruplardan ilki Batı'nın müzik kurumlarını benimseyen ve Batı müziğinin çoksesliliğini Türk müziğine uyarlamayı amaçlayan birinci grup, Türk müziğinin tamamen terkedilmesini ve sadece Batı müziğinin alınmasını amaçlayan Batıcılar Grubu, Batı uygarlığı karşısında kendi kültürümüzden vazgeçmememiz gerektiğini savunan Milliyetçi grup ve son olarak Türk Halk türkülerinin çoksesli olarak seslendirilmesini amaçlayan Kadrocu Grup olarak açıklamıştır. Akkaş, *age.*, s. 88-92.

²⁹ Özgür Balkılıç, *Cumhuriyet, Halk ve Müzik Türkiye'de Müzik Reformu 1922-1952*, Tan Kitabevi Yay., Ankara, 2009, s. 100.

1930'lu yıllarda başlayan kültürel seferberlik, birçok alanda uygulanmaya çalışıldığı gibi müzik politikaları üzerinde de hissedilmiştir. Fakat müzik reformu genel olarak istenilen düzeyde gerçekleşmemiştir. Bu durumun bileşenleri arasında iktidarın müzik reformu olarak dile getirdiği Millî Musikiyi uygulayacak olan müzik adamlarının sayıca yetersiz olması ve halkın müzik beğenisinin yok sayılıp, bir anda yönlendirilmeye çalışılması gösterilebilir. İktidar partisi, ilim ve fennin gereği olarak Batı müziğini benimsemiş bir nevi halka rağmen halkçılık yaparak konuyu halkın sanatsal beğenisini yükseltme söylemiyle kendisine meşru bir zemin yaratmaya çalışmıştır.³⁰ Fakat II. Dünya Savaşı sonrası dönemde Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren uygulanan müzik politikaları TBMM'de eleştirilmeye başlanmıştır. Bu eleştiriler, özellikle 1945 yılı Meclis Bütçe Görüşmelerinde Siirt Milletvekili Saffet Tuncay, Çoruh Milletvekili Mazhar Müfit Kansu, Yozgat Milletvekili Süleyman Sırrı İçöz, Afyon Karahisar Milletvekili İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Ankara Milletvekili Mümtaz Ökmen ve Konya Milletvekili Dr. Osman Şevki Uludağ gibi isimler tarafından, Türk musikisi yayın saatlerinin radyoda artırılmasına yönelik olarak gündeme getirilmiştir.³¹ Meclis' deki müzik tartışmaları radyo yayınları ve Millî Musiki özelinde devam etmiş ve devletin resmi müzik politikasının eleştirilmesi bakımından ilk kırılma noktasını oluşturmuştur.³²

Aynı konu TBMM'nin 19 Aralık 1945 tarihli XIV. oturumunda Gaziantep Milletvekili Cemil Sait Barlas, Konya Milletvekili Osman Şevki Uludağ, Kastamonu Milletvekili Dr. Mehmet Fahrettin Ecevit, Çoruh Milletvekili Mazhar Müfit Kansu, Afyon Karahisar Milletvekili Berç Türker, İçel Milletvekili Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Bursa Milletvekili Muhittin Baha Pars gibi isimler tarafından gündeme getirilmiştir.³³ Yapılan eleştirilere dönemin Basın ve Yayın Genel Müdürü Nedim Veysel İlkin cevap vermiş; radyodaki musiki yayınlarına 15 dakika daha eklendiğini ve bunun Batı musikine ayrıldığını fakat son dönemde Türk Musikisi ve Halk Musikisiyle ilgili iki program daha ilave edildiğini belirtmiştir.³⁴

Radyo yayınları ve Millî Musiki üzerinden başlayan Meclis'teki müzik tartışmaları daha sonra iktidarın Türk müziği ve Türk müziği destekçilerine karşı geliştirdiği tutum ve önyargıya hatta "*Alaturka –Alafranga*" boyutuna kadar gelmiştir. Alaturka ve Alafranga tartışmasında iktidar ve muhalefetin karşı karşıya gelmesi 1945 yılıyla sınırlı kalmamış, TBMM'nin 29 Aralık 1947 tarihli

³⁰ Güneş Ayas, *Musiki İnkılabı'nın Sosyolojisi Klasik Türk Müziği Gelenğinde Süreklilik ve Değişim*, Doğu Kitabevi, İstanbul, 2014, s. 260.

³¹ TBMM ZC, D.7, C.17, B.59, s. 248-259.

³² Ayas, *age.*, s. 261.

³³ TBMM ZC, D.7, C.20, B.14, s. 176-195.

³⁴ *Age.*, s. 187-188.

XXVI. oturumunda yapılan 1948 yılı Bütçe Görüşmeleri'nde musiki üzerindeki tartışmalar tekrar başlamıştır. DP İstanbul Milletvekili Faruk Nafiz Çamlıbel, Millî Eğitim Bakanlığı Bütçesi ile ilgili yaptığı konuşmada güzel sanatlara gösterilen alakanın sanatçılara gösterilmediğini belirtmiş, sanatçıların aldıkları ücretlerin çok az olması sebebiyle radyodan ayrılıp çalgılı gazinolarda çalıştıklarını ve Bakanlığın bu konuda tedbir alması gerektiğini de vurgulamıştır.³⁵

TBMM'deki tartışmalar dönemin gazete ve dergilerine de yansımış, Türk Musikisinden övgüyle söz eden haberler üstü kapalı olarak değil, daha açık bir biçimde yer almaya başlamıştır. Haberlerin yanı sıra Türk musikisinin halkın sosyal yaşamına daha fazla girmesi için irili ufaklı bazı çabalar ve teşvik edici uygulamalar da görülmüştür. Örneğin, 1947 yılında *En Son Dakika* gazetesi tarafından *Güzel Ses Müsabakası* adında bir ses yarışması düzenlenmiştir. Üç gün süren yarışma kadınlar ve erkekler olarak iki kategoride gerçekleşmiştir. 1 Kasım 1947 tarihli *Türk Musikisi Dergisi*'nin haberine göre, kadınlardan Neriman Güneş, erkeklerden ise Hafız Abdülkerim Akşah en güçlü adaylar olarak gösterilmiştir. Aynı yarışmaya, Ahmet Babür, Ahmet Şen, Nurhayat Türeyen, Bedros Kuyumcuyan, Yaşar Kuloğlu, Hayriye Esenbahar ve Cevdet Akçetin gibi adaylar da katılmış ve izleyiciler tarafından beğenilmiştir. Aynı haberde, gençlerin musikiye olan ilgi ve yeteneklerinden bahsedilmiş, yarışmaya giren adayların geleceğe dair büyük umutlar vaat ettikleri ve bu durumdan duyulan memnuniyet dile getirilmiştir. Haber gençlere musiki cephesinden her zaman destek olunacağı ifadeleriyle son bulmuştur.³⁶

Meclis'te tartışmalar yaşanırken iktidar müzik alanında bazı yeni girişimlerde bulunmuştur. 1945 yılında dönemin Millî Eğitim Bakanlığı tarafından İyi Yaşama Serisi'nin altıncı eseri olan *Opera Kılavuzu* adlı kitap Maarif Matbaası tarafından basılmıştır. Bu eser, İngilizce *Opera At Home* adlı kitaptan, Emine Abaoğlu tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Kitapta 139 adet opera eseri işlenmiştir. Bu eserler arasında, Verdi'nin *Aida*'sından, Rossini'nin *Sevil Berberi*'ne, Wolfgang Amadeus Mozart'ın *Bastien et Bastienne*'sinden, Puccini'nin *La Boheme*'ine kadar bilinen pek çok operaya yer verilmiştir. Eserde, tanınmış dünya operalarının kimin tarafından yazılıp, bestelendiği, ilk olarak nerede ve ne zaman oynandığı, oynanan rollerin ses grupları ve operanın kısa konusu açıklanmıştır. Ayrıca kitabın sonunda, *Avrupa ve Türk Operasının Belli Başlı Sanatkârları ve Temsillerden Sahneler* isminde bir bölüm oluşturulmuştur. Bu bölümde, Rabia Erler, Süleyman Alkan, Ruhi Su, Saadet İkesus, Nurullah Taşkıran, Nihat Kızıltan, Mesude Çağlayan, Aydın Gün, Nuri Turkan, Orhan

³⁵ TBMM ZC, D.8, C.8, B.26, s. 581.

³⁶ *Türk Musikisi Dergisi*, Sayı 1, 1947, s. 21.

Günek, Süleyman Tamer, Hikmet Tamer, Necdet Demir, Vedat Gürten, Esat Tamer, Ragıp Haykır, Ayhan Aydan, Semiha Berksoy, Hilmi Girginkoç gibi dönemin Türk opera sanatçılarının sahneledikleri temsillerden oluşan fotoğraf albümüne yer verilmiştir. Kitabın önsöz kısmında ise kitap ile ilgili Devlet Konservatuvarı'nın Türkiye'de yeni bir sanat hareketi uyandıran opera temsilleri ve bunların radyo ile bütün memlekete yayılması, dolayısıyla herkes için faydalı genel bilgiler barındırdığı da açıklanmıştır.³⁷

Bu yayınların yanı sıra, devletin zirvesi de hükûmetin müzik politikalarını yakından takip etmiştir. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü de müzik ile yakından ilgilenmiş ve Batı müziği eksenindeki politikaları desteklemiştir. Aynı zamanda İnönü, dönemin müzik adamlarına desteğini de esirgememiştir. Bu durum bizzat Türk Beşleri³⁸ üyelerinden biri olan Ahmet Adnan Saygun'un, "*Yunus Emre Oratoryosunu Gün Yüzüne Çıkaran İsmet Paşa'dır.*" cümlesinden anlaşılmaktadır.³⁹ Dönemin ünlü müzik adamlarından Ahmet Adnan Saygun, dev eseri olan Yunus Emre Oratoryosu'nu 1942 yılında yazmaya başlamış, yazımı dört buçuk ay süren eser 1943 yılında tamamlanmıştır. Saygun, oratoryoyu CHP Halkevleri Müzik Müfettişi olarak çıktığı Çankırı, Kastamonu ve Bartın seyahati dönüşünde 1942 yılının Eylül ayında yazmaya başlamış ve yaklaşık dört buçuk ayda bitirmiştir. Ankara Devlet Konservatuvarı hocalarından Halil Bedii Yönetken, bu eserin bir an önce söylenmesi gerektiğini belirtmiş ve dönemin Millî Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'e oratoryonun bir bölümünü dinletmesine rağmen Yücel, bu eseri mistik olduğu gerekçesiyle beğenmemiş; dolayısıyla eser yazıldığı dönemde seslendirilememiştir.

³⁷ *Opera Klavuzu*, Çev.Emine Abaloğlu, Maarif Matbaası, Ankara, 1945, s. 7.

³⁸ Çağdaş Türk müziğinde ilk kuşak olarak bilinen besteciler, genellikle XIX. yüzyılın ilk yarısında doğmuş ve ailelerinde geleneksel Türk müziği dinleyerek yetişmiştir. Aldıkları eğitim sayesinde Batı müziğini tanımış, devlet bursu ile gittikleri Avrupa'da çok sesli müziği öğrenerek edindikleri tecrübe ve bilgiyi hem kendi eserlerinde uygulamış hem de yetiştirdikleri öğrencilere aktarmışlardır. Türkiye'ye döndükten sonra yalın halk ezgileri ve geleneksel Türk Müziğinin maksal yapıları üzerine araştırmalar yaparak, bu yapıları Batı müziği tekniğiyle işlemişlerdir. Cemal Reşit Rey, Ulvi Cemal Erkin, Hasan Ferid Alnar, Ahmed Adnan Saygun ve Necil Kazım Akses'ten oluşan besteciler bir arada çalışma yapmamıştır. Halkevleri'nin 7. kuruluş yıl dönümü münasebetiyle 19 Şubat 1939 gecesi düzenlenerek Modern Türk Musiki Festivali kapsamında verilen ve radyodan canlı yayınlanan konserden sonra Rus Beşlerinden esinlenerek kullanılmaya başlanan Türk Beşleri ismi de kendilerine Halil Bedii Yönetken tarafından yakıştırılmıştır. Türk Beşleri'nin tüm üyeleri başlangıçta ulusalcı akımdan beslenmiş ve eserlerinde Anadolu'nun ezgilerini kullanmışlardır. Evin, İlyasoğlu, *71 Türk Bestecisi*, Pan Yay., İstanbul, 2007, s. 11.; Ahmet, Say, *Müzik Tarihi*, Müzik Ansiklopedisi Yay. Ankara, 2003, s. 518.; Emre Aracı, *Ahmet Adnan Saygun Doğu-Batı Arasındaki Müzik Köprüsü*, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 2007, s. 118.; Evin İlyasoğlu, *Yirmi Beş Türk Bestecisi*, Pan Yay., İstanbul, 1989, s. 12.

³⁹ Sadun Tanju, *Adnan Saygun'larda Çay Sobbetleri*, Pan Yay., İstanbul, 2012, s. 70.

1946 yılında Milletvekili Behçet Kemal Çağlar, konuyu TBMM'ye taşımış, Millî Eğitim Bakanlığı Bütçe Görüşmeleri sırasında söz alarak;

“Kendimizi yurt dışında tanıtmak için sanat sesimizi dünyaya duyurmalıyız. Sanatkarlarımız var. Eser var; himmet yok... Ahmet Adnan Saygun'dan bahsetmek istiyorum. Bestecilerimizin en değerlisinden... Üç yıldan beri dolabında hazır bekleyen muazzam bir eseri var. Bu eser yabancı üstadların takdirini celbetmiş mühim bir eserdir. Yunus Emre Oratoryosundan söz açmak istiyorum. Bu eser himmet bekliyor. Sesimizi, sanat sesimizi yurt dışında duyurabilecek değerde bir eser”

diyerek, o gün Meclis görüşmelerinde İsmet İnönü'nün dikkatini çekmeyi başarmıştır. İnönü, birkaç gün sonra Millî Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel ve dönemin Güzel Sanatlar Umum Müdürü Halil Vedat Fıratlı'yı Çankaya'ya yemeğe davet etmiş, yemek sırasında Bakan Yücel'e konuyu açmıştır. Yücel'in, eserin değerli fakat mistik bir özellik taşıdığını belirtmesi üzerine; “*Bu kendi karakteri, kendi şahsiyeti... Bunun eserine aksetmesi mümkündür. Fakat bu taktirde ne sanatkâr ne de eseri orijinal olmaktan bir şey kaybetmezler. Yunus Emre'yi hazırlayın da dinleyelim*” direktifini vermiş ve eser çok kısa bir sürede hazırlanarak 25 Mayıs 1946 akşamı Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nin Farabi Salonu'nda ilk galasını yapmıştır.⁴⁰ Galada Ahmet Adnan Saygun operanın bestecisi olarak Ankara Devlet Konservatuvarı'nın orkestrasını bizzat yönetmiş, solist olarak eşi soprano Nilüfer Saygun, tenor olarak da müzikolog ve besteci Halil Bedii Yönetken⁴¹ görev almıştır.⁴²

İnönü'nün ilgisi yalnızca bestecilerle sınırlı kalmamış; aynı ilgiyi Riyaset-i Cumhuriyet Filarmoni Orkestrası üyelerine de göstermiştir. Dikkati sayesinde orkestra üyelerinin neredeyse tamamını tanımış ve konserlerden sonra her biri ile tek tek ilgilenmiştir. Ünlü müzisyen Mükerrer Berk, orkestraya yeni katıldığı

⁴⁰ Fikri Çiçekoğlu, “At Var Meydan Yok”, *Filarmoni Dergisi*, S. 23, Ekim 1950, s. 2-3.; Tanju, *age.*, s. 73-78.; Aracı, *age.*, s. 114-116.

⁴¹ Halil Bedii Yönetken, 1924 yılın Musiki Muallim Mektebinin kurulmasından sonra Millî Eğitim Bakanlığı'nın açtığı devlet bursunu kazanarak müzik eğitimi için Avrupa'ya gönderilen yetenekli gençlerden biridir. Gönderilen gençler, eğitimlerini tamamladıktan sonra yurda dönüp, Türkiye'nin yeni nesil müzik insanını yetiştirecek ve yeni kuşaklara örnek olacak şekilde ulusal müzik alanında çeşitli çalışmalar yapacaktır. 1928 yılından itibaren 4 yıl süreyle Prag'a müzik pedagojisi üzerine eğitim almıştır. Yurda döndükten sonra çeşitli derleme gezilerine katılmış ve Gazi Eğitim Enstitüsü Müzik Bölümünde dersler vermiştir. Millî Musiki çalışmalarını bilimsel bir temele oturtmaya çalışarak müzikte alaturka-alafranga tartışmalarına dâhil olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bk. Ayas, *age.*, s.179., Çağlar Tunçay, *Atatürk Döneminde Müzik Alanında Yapılan Çalışmalar*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir, 2009. Atilla Sağlam, “Sanatçı Müzik Öğretmeni Halil Bedi Yönetken' in Yaşamı, Tüm Müzik Öğretmenlerine Bıraktığı Gerçek Bir Hazinedir”, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C.14, S.1, 2001, s. 31.

⁴² Şefik Kahramankaptan, *İsmet İnönü ve Harika Çocuklar*, Ümit Yay., Ankara, 1998, s. 78-79.

ve II. Dünya Savaşı sebebiyle ekmek sıkıntısının çekildiği günlerde, bir konser sonrası İsmet Paşa'nın kendisine niçin çok zayıf kaldığını ve ekmek yiyip yemediğini sorması üzerine “*verildiği kadar yiyorum, Paşam*” dediğini belirtmiş ve İsmet Paşa bu konuşmadan sonra Millî Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'e “*bunların kanlı, canlı, enerji dolu olması lazım. Gerekli gıdayı verelim*” şeklindeki direktiflerinden sonra kendilerine ilave ekmek karnesi verildiğini belirtmiştir.⁴³

İktidarın müzik üzerine bir başka girişimiye yurt dışından özellikle Avrupa'dan çeşitli sanatçıları konser vermek üzere Ankara'ya davet etmesi olmuştur. Elçilikler vasıtasıyla organize edilen bu konserlerde Başbakan ve kabine üyeleri de hazır bulunmuştur. 14 Nisan 1947 tarihinde Çekoslovak musiki sanatkârları Palenicek, Plocek ve Sadlo'nun Ankara'ya gelmesi onuruna Çekoslovakya Büyükelçiliği tarafından resmi kabul töreni düzenlenmiştir. Bu kabul töreninde, Başbakan Recep Peker, Bakanlar, Dışişleri Genel Kâtibi Büyükelçi Feridun Cemal Erkin, Başbakanlık Müsteşarı Cemal Yeşil, Basın ve Yayın Genel Müdürü Nedim Veysel İlkin, konservatuvar ve yerli ve yabancı basın temsilcileriyle bütün bürokratlar hazır bulunmuştur. Davetliler, yüksek Çekoslovak sanatkârlarının verdikleri konseri büyük bir zevkle dinlemişlerdir.⁴⁴ Aynı tarihlerde ünlü Fransız piyanist Lazare Levy de gelmiş, çeşitli konserler vermiştir. Levy'nin verdiği konserler Ankara'da büyük bir ilgi görmüştür.⁴⁵

1947 yılında iktidarın müzik yayınları da devam etmiştir. Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu'nun 22 Ekim 1945 tarih ve 588 sayılı basım kararıyla “*Okullarda Bulundurulacak Klasik Müzik Plakları Kılavuzu*” açıklamasıyla yayınlanan “*Diskotek Kılavuzu*” kitabı, ilk kez 23 Temmuz 1947 yılında 3000 adet basılmıştır. Kitap, öğrencilerin Batı müziği eserlerini dinlemeleri ve eserlerin bestecileri hakkında bilgi sahibi olmaları için yayınlanmıştır. Besteci Halil Bedi Yönetken tarafından yazılan kitap beş bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde önsöz bulunurken, ikinci bölümde, Diskotek Kılavuzu'nda muhtevaları hakkında kısa bilgiler verilen seçme saz müziği⁴⁶ eserlerinin isimleri ve plak numaraları verilmiştir. Üçüncü bölümde, seçme saz müziği eserlerinden bazıları hakkında kısa izahlar verilirken, dördüncü bölümde, müzik terimlerine ve

⁴³ Kahramankaptan, *age.*, s. 80.

⁴⁴ *Aynı Tarihi*, 14 Nisan 1947.

⁴⁵ Tanju, *age.*, s. 80.

⁴⁶ Saz müziği, Enstrümantal müzik, çalgı müziği ve çalgısal müzik olarak da adlandırılmaktadır. Sadece çalgı için yazılmış sözsüz eserlerdir. Hem Batı Müziğinde hem de Türk Müziğinde kullanılmaktadır. Batı müziğinde kullanılan çalgı müziği kendi içinde Oda Müziği, Senfonik Müzik ve Çalgısal Müzik veya Dans Müziği olarak ayrılmaktadır. Nurhan Cangal, *Müzik Formları*, Arkadaş Yay., Ankara, 2004, s. 224. Türk Müziğinde ise genellikle Saz Musikisi adıyla kullanılmaktadır. Türk müziğindeki Saz Musikisi formları Taksim, Peşrev, Medhal, Saz semaisi, Longa, Sırto, Aranağme ve Oyun havasıdır. İsmail Hakkı Özkan, *Türk Musikisi Nazariyatı ve Usulleri Kudüm Vehveleleri*, Ötügen Neşriyat, İstanbul, 2011, s. 96.

şekillerine ait sözlük yer almıştır. Son bölüm olan beşinci bölümde, bestecilerin mensup oldukları devirler ve okullar içinde gösterilen çizelge yer almıştır.⁴⁷

Genel olarak ele alındığında, 1946-1950 yılları her ne kadar çok partili hayata geçiş süreci olsa da hala tek parti iktidarının tüm hayata egemen olduğu bir dönemdir. İktidar, müzik politikalarını meşrulaştırma çabasına girse de ve bu çabayı Cumhuriyet ilkelerine ve Atatürk'ün müzik hakkındaki görüşlerine dayandırmaya çalışsa da iktidarın müzik algısının belli bir standart üzerine oturduğunu söylemek oldukça güçtür. Çünkü iktidar içerisinde “modernleşmeci, batıcı, sentezçi ve kadrocu” gibi farklı fikirleri savunanlar mevcuttur. Bu sebeple Tek Parti Dönemindeki müzik politikaları ve müzik algısı tutarlılık, paralellik ve süreklilik gösterememiştir.⁴⁸ İktidarın Batı müziği yanlısı tutum ve Türk müziğine yönelik tavrı sebebiyle halk kendisine en yakın hissettiği Arap müziğini⁴⁹ ve Arap radyolarını dinlemeye başlamıştır. 1948 yılına kadar sayısız Mısır filmleriyle halk, müzik ihtiyacını kendi estetik beğenilerine göre ve geçmişe dayalı olarak gidermeye çalışmıştır. Mısır filmlerinin gördüğü yoğun ilgi sonucu dönemin Basın Yayın Genel Müdürlüğü, bu filmlerin Arapça sözlerini yasaklamış; buna rağmen Arap ezgileri çok dinlenmiş ve özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde mevcut halk müziğine de yansımıştır.⁵⁰

Dönemin Sanat ve Müzik Alanlarına Yönelik Teşvikleri

İnönü Armağanları Kanunu (1946)

Cumhuriyet'in kurucu partisi olması sebebi ve Türk İnkılabı'nı yerleştirmek ve halka benimsetmek amacı ile CHP'de iktidarda olduğu süre içerisinde destek, teşvik, yardım ve sipariş gibi çeşitli yöntemlerle sanat ve sanatçıya yönelik çalışmalar yapmış ve bu çalışmalar 1950 yılında Demokrat Parti'nin iktidara gelmesine kadar sürmüştür.⁵¹ İnönü döneminin hümanist kültür anlayışı çerçevesinde, 1942-1947 yılları arasında CHP tarafından kurumsal ve düzensiz olarak organize edilen Sanat Mükafatı Yarışmaları da dönemin güzel sanatlar ve edebiyat gelişmeleri arasında oldukça önem taşımıştır. Güzel sanatların pek çok

⁴⁷ *Diskotek Klavuzu*, Millî Eğitim Basımevi, Ankara, 1947, s. 5

⁴⁸ Akkaş, *age.*, s. 149.

⁴⁹ Arap müziği ve Türk halkının bu müziğe olan ilgisi ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bk. Virginia Danielson, *Mısır'ın Sesi Ümmü Gülsüm, Arap Şarkısı ve Yirminci Yüzyılda Mısır Toplumu*, Çev. Nilgün Doğrusöz/Cem Ünver, Bağlam Yay., İstanbul, 2008; Murat Özyıldırım, *Arap ve Türk Musikisinin XX.Yüzyıl Birlikteliği*, Bağlam Yay., İstanbul, 2013.

⁵⁰ Şenol Durgun, *Türkiye'de Devletçi Gelenek ve Müzik*, Binyıl Yay., Ankara, 2010, s. 93.

⁵¹ Selçuk Çıkla, “1940'lı Yıllarda Düzenlenen Sanat Yarışmaları ve İnönü Sanat Armağanları”, *İlmi Araştırmalar Dil ve Edebiyat İncelemeleri Dergisi*, S.23, Bahar 2007, s. 30

farklı dalı ve edebiyat alanında yapılan yarışma ilk olarak 1942 yılında edebiyat⁵² dalında düzenlenmiştir. Daha sonra 1943, 1945, 1946 ve 1947 yıllarında düzenlenen yarışma resim⁵³, heykel, müzik, tiyatro, roman ve mimari de başarılı olan sanatçıların eserlerine yönelik yapılmış, 1944, 1948, 1949 ve 1950 yıllarında da düzenlenmemiştir.⁵⁴ 1943 yılı Sanat Mükafatı Yarışması müzik alanında düzenlenmiştir. Yapılan değerlendirme sonucunda Ulvi Cemal Erkin'in Piyoano Konsertosu, Ahmed Adnan Saygun'un Yunus Emre Oratoryosu ve Hasan Ferit Alnar'ın Viyolonsel Konsertosu eşit not almış ve jürinin teklifi üzerine yarışmanın mükafatı olan 3000 liranın adı geçen bestecilere 1000 lira olmak üzere bölünmesine karar verilmiştir.⁵⁵

CHP Sanat Mükafatları'nın 1943 yılında müzik alanında verilmesinin ardından aynı yılın Kasım ayında Tekirdağ Milletvekili Rahmi Apak, Erzincan Milletvekili Şükrü Sökmensüer ve Sinop Milletvekili Cevdet Kerim İncedayı, 16 maddelik "İnönü Armağanı" başlıklı kanun teklifini TBMM'ye sunmuştur. Bu teklif TBMM'nin 13 Haziran 1946 tarihli 64. oturumunda görüşülmeye başlanmıştır. Şükrü Sökmensüer görüşmeler sırasında söz alarak kanun tasarısının Cumhuriyet ile başlayan gelişmeleri hızlandıracağı; ulusal yaratıcılığı teşvik edeceği ve bu tasarıyla büyük Türk Milleti'nin İnönü Zaferi'ni ebedileştireceğini belirtmiştir. Konuşmasının sonunda tasarının ivedilikle görüşülüp kabul edilmesini teklif etmiştir. Sökmensüer'in ardından Siirt Milletvekili Ali Rıza Esen ve Bütçe Komisyonu adına Münir Birsnel de söz almışlardır. Tasarıda İnönü Armağanları'nın, bilim eserlerine, sanat eserlerine, insan ve hayvan sağlığına yararlı keşifler ile yurd savunmasının gelişmesine yarayan keşifler ile tarım ve endüstri alanlarında istihsalin artmasını sağlayacak olağanüstü başarı gösterenlere, yılda bir kez verileceği belirtilmiştir.

Görüşmeler sırasında Erzincan Milletvekili Behçet Kemal Çağlar söz alarak tasarının 10. maddesi olan "İnönü armağanları, bu kanunun yayınlanmasından sonra yapılan veya yayınlanan eserlerle sağlanan açış ve bulgulara ve elde edilen basanlara verilir." ifadesi için;

"Memleketimizin sanat ve bilgi hayatında verimli bir devre açacak olan bu İnönü Armağanları birdenbire herhangi bir kanun gibi yayınlandıktan

⁵² 1940'lı yılların edebiyat ortamı için bk. Atilla Özkırmı, "Anahatlarıyla Edebiyat", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C.3, İletişim Yay., İstanbul, 1983, s. 580-606.

⁵³ Cumhuriyet Döneminde Plastik Sanatların gelişimi için bk. Kemal İskender, "Cumhuriyet Türkiye'sinde Sanat ve Estetik", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C.7, İletişim Yay., İstanbul, 1983, s. 1746-1758.

⁵⁴ Hakan Uzun, "Türkiye'de Sanat ve Sanatçıların Teşvik ve Ödüllendirilmesi: "Cumhuriyet Halk Partisi Sanat Mükafatı" Yarışması", *Türkiyat Mecmuası*, Cilt 27, Sayı 2, 2018, s. 220.

⁵⁵ T.C. *Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşinleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)*, 490.1.0.0.1416.685.1.; *Ulus Gazetesi*, 22 Şubat 1943.

sonra yürürlüğe girecek değildir. Çünkü yürürlüğün ertesi günü bir bulgu ve açın düşünülemez. Bu güzel ve isabetli kanunun hemen tatbik mevkii bulabilmesi, hiç olmazsa, 1946 yılının, başından bu yana yapılmış eserlere ve gösterilen başarıları da içine almasıyla mümkün olacaktır. Bilhassa, 1946 yılı müzik hayatımız bakımından verimli ve çok zengin bir yıldır.”

diyerek bir önerge sunmuştur. Ardından Konya Milletvekili Osman Şevki Uludağ söz istemiş; musikide keşfin olmadığını ancak tecrübe olabileceğini belirterek önergenin reddini istemiştir. Tartışmaların ardından sunulan kanun tasarısı oylamaya sunulmuş ve aynı gün kabul edilmiştir.⁵⁶

4933 sayılı İnönü Armağanları Kanunu, TBMM'deki kabulünün ardından, 18 Haziran 1946 tarihinde Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. 16 maddeden oluşan kanun, İnönü Değerlendirme Armağanları ve İnönü Özendirme Armağanları adı altında iki dalda yapılacağını, İnönü Değerlendirme Armağanları'nın yirmi beşer bin liralık üç ayrı ödül olacağını ve bu ödülün dünya ölçüsünde yüksek değer taşıması gerektiği belirtilmiştir. İnönü Özendirme Armağanlarının ise beşer bin liralık on ve üçer bin liralık on beş armağan olup yurt ölçüsünde yüksek değer taşıması gerektiği vurgulanmıştır. Kanunun diğer maddelerinde de armağanların belirlenmesi için oluşturulacak komisyon ve jüri üyelerinin taşıması gereken özelliklerden bahsedilmiş ve bu kanunun yayımlandığı tarihten itibaren yürürlüğe girdiği ayrıca kanunun 11. Maddesi'nde:

“Jüri Komisyonları armağanların verilmesi ile ilişkin kararlarını, her yıl aralık ayının 20. gününe kadar Başbakanlığa verirler. Bu kararlar, her yıl Birinci İnönü Zaferinin yıl dönümüne rastlayan ocak ayının 10. günü radyo ve gazetelerle ilân olunur ve armağanlar Başkentte ve gelemedikleri takdirde hakkedenlerin buldukları yerlerde Hükümetçe tertiplenecek bir törende bir anma madalyası ve diploma ile kendilerine verilir.”

hükmü⁵⁷ konulmuşsa da 1948 yılına kadar İnönü Armağanları hiç kimseye verilmemiştir.⁵⁸

1948 yılında verilecek ödüller için ise 15.05.1947 tarihinde Bakanlar Kurulu Kararı ile “*bilim*”, “*sanat*”, “*keşif ve ihtiralar*” jüri komisyonlarına seçilen asil ve yedek üyeler belirlenmiş 4933 sayılı kanunun 4.maddesine göre seçilen üyeler 5814 sayılı karar ile Resmî Gazete'de yayınlanmıştır.⁵⁹ Bu karara göre, Bilim Jüri Komisyonu'nda görev alacak asil üyeler; İstanbul Milletvekili Prof. Dr. Akil Muhtar Özden, Rize Milletvekili Prof. Dr. Saim Ali Dilemre, İstanbul Milletvekili Prof. Dr. Adnan Adıvar ve İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi

⁵⁶ TBMM ZC, D.7, C.24, B.64, s. 252-259.

⁵⁷ Resmî Gazete, 18.06.1943, s. 10778.

⁵⁸ Çıkkla, agm, s. 43.

⁵⁹ Resmî Gazete, 15.05.1947, s. 12394.

öğretim üyelerinden Ord. Prof. Kerim Erim'den oluşmuştur. Yedek üyeler ise İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Ruhbilim Bölümü öğretim üyelerinden Ord. Prof. Mustafa Şekip Tunç, Yüksek Ziraat Enstitüsü Jeoloji Bölümü hocası Prof. Şevket Birand ve İstanbul Teknik Üniversitesi Makine Fakültesi Dekanı Prof. Ratip Berker olarak belirlenmiştir.⁶⁰

Sanat Jüri Komisyonu'nda görev alan asil ve yedek üyeler ise Ordu Milletvekili Celal Esat Arseven, Ankara Devlet Konservatuarı Kompozisyon Öğretmeni Ahmet Adnan Saygun, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimari Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Bonata, Eski İstanbul Milletvekili Yahya Kemal Beyatlı, İstanbul Şehir Tiyatrosu Rejisörü Muhsin Ertuğrul, İstanbul Şehir Konservatuarı Müdürü Hüseyin Sadettin Arel ve Şanlıurfa Milletvekili Prof. Suut Kemal Yetgin'den oluşmuştur.⁶¹

Keşif ve İhtiralar Jüri Komisyonu'nda da Yozgat Milletvekili Prof. Kemal Cenap Berksoy, Millî Eğitim Bakanlığı Müsteşarı Rüştü Uzel, İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Kimya Bölümünden Prof. Arndt, İTÜ Makine Fakültesi hocalarından Ord. Prof. Salih Murat Uzdilek, Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi Fizik Bölümünden Hayri Dener, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fiziki Coğrafya Bölümü Öğretim Üyesi Ord. Prof. İbrahim Hakkı Akyol ve Yüksek Ziraat Enstitüsü Veteriner Fakültesinden Prof. Süreyya Tahsin Aygün görev almıştır.⁶²

Oluşturulan komisyonların çalışmaları sonucu 1948 yılı İnönü Armağanları, 1949 yılı Ocak ayında yapılan törenle sahiplerini bulmuştur. Bu törene Başbakan Hasan Saka'da katılmış, kazanan sanatçılara ödülleri vermiştir. Bu bağlamda 1948 yılı İnönü Sanat Armağanlarını, "*Hayal Şebri*" şiiriyle Yahya Kemal Beyatlı, "*Yunus Emre Oratoryosu*" ile Ahmet Adnan Saygun ve "*Küçük Şehir*" piyesi ile Cevat Fehmi Başkurt almıştır.⁶³ 1949 ve 1950 yıllarında da hiçbir alanda İnönü Armağanı verilmemiştir.

Harika Çocuklar Kanunu (1948)

1946 yılı Türkiye için hem siyasette hem de müzik sanatında yeni girişimlerin başlangıcı olmuştur. Harika Çocuklar Kanunu olarak bilinen 5245 sayılı İdil Biret⁶⁴ ve Suna Kan'ın Yabancı Memleketlere Müzik Tahsiline Gönderilmesine

⁶⁰ *BCA*, 30.18.1.2.113.32.14.

⁶¹ Aynı yer.

⁶² Aynı yer.

⁶³ *Aynı Tarihi*, 10 Ocak 1949.; Çıkla, a.g.m., s. 43.

⁶⁴ 21 Kasım 1941 yılında Ankara'da dünyaya gelen İdil Biret, henüz 3 yaşında piyanoya olan olağanüstü yeteneği ile tanınmıştır. Mithat Fenmen'den piyano dersleri almaya başlayan Biret kısa sürede dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün de dikkatini çekmiş, Çankaya Köşkü'nde sık sık piyano çalması için konuk edilmiştir.1948 yılında Harika Çocuklar Yasası olarak bilinen "İdil

Dair Kanun TBMM'deki uzun tartışmalar sonucu çıkarılmıştır. Bu kanunun meclise gelmesinden kısa bir süre önce 7 Ocak 1946 tarihinden itibaren Ulus Gazetesinde “*Sanat Harikası İdil*” başlığıyla yazı dizisi yayınlanmaya başlamıştır. Bu yazılarda 4 yaşında üstün müzik yeteneğiyle keşfedilen İdil Biret’ in kabiliyeti ve çalışmalarıyla ilgili çeşitli bilgiler verilmiştir. Nermin Suley tarafından kaleme alınan yazılarda ayrıca dönemin önemli besteci ve müzik otoriteleri olan Ahmet Adnan Saygun, Halil Bedii Yönetken, Mithat Fenmen ve aynı dönemde Ankara’da bulunan ünlü Amerikalı müzisyen Milton Salkind’in İdil Biret hakkındaki görüş ve önerilerine de yer verilmiştir.⁶⁵

TBMM’nin 28 Ocak 1946 tarihli 29.birleşiminde Kırklareli Milletvekili Dr. Fuat Umay, Ulus Gazetesinde İdil Biret ile ilgili çıkan haberler dolayısıyla;

“Birkaç gündür yayınlanan yazılarda İdil Biret isminde beş yaşlarında bir kız çocuğunun musikide harika addedilecek bir kabiliyet göstermekte olduğu en salahiyyetli kimseler tarafından belirtilmektedir. Vatanimiz için çok kıymetli bir varlık olacak olan bu yavrunun anasının, babasının durumu ne olursa olsun, tanı inkişafına muvaffak olabilmeleri imkânsızdır. Amerika’da bu gibi olağanüstü yaradılışlar için hususi ve çok itina ile yetiştirme imkânları temin edilmiş müesseseler vardır. Bu yavrunun orada yetiştirilmesini zekâ ve istidadının fenni bir şekilde açılmasını ve gelişmesini Millî Eğitim Bakanımız temin edebilirler mi! Vatanimiz için maddi ve manevi bir hazine olacak olan bu emsalsiz yavrunun istikbali hak kında Millî Eğitim Bakanımız ne düşünüyorlar?”

sorusunu yöneltmiş ve Millî Eğitim Bakanı’ndan sormuş olduğu soruya sözlü olarak yanıt vermesini talep etmiştir.⁶⁶ Bunun üzerine dönemin Millî Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel aynı oturumda;

“Efendim arkadaşımız Fuad Umay’ın sözlü sorusu ile bendenizden sordukları, beş yaşında ve musiki bakımından fevkalade istidatlı bir çocuktur. Bunun dikkati celbeden durumunu, Konservatuvarımızın Müşavere Heyetine ve bunun dışında kalmış olan mütehassısları da ayrıca toplayıp bir heyet halinde tetkik ettirdik. Vaktinden evvel büyük inkişaf gösteren bu cins zekâlar ve istidatlar, için bizde müzik pedagojisi bakımından mütehassıs olmadığı için, durumunu, Dışişleri Bakanlığı vasıtasıyla, bu cinsten çocukları

Biret ve Suna Kan’ın “Yabancı Memleketlere Müzik Tahsiline Gönderilmesine Dair Kanun” ile Paris’e gönderilmiştir. Paris Konservatuvarından 1957’de birincilikle mezun olan Biret, daha sonra Avrupa ve Amerika’da sayısız turneye katılarak piyanosunu tüm Dünya’ya dinletme şansı bulmuştur. 2007 yılında Polonya Kültürüne katkıları nedeniyle Polonya Cumhurbaşkanı tarafından Yüksek Liyakat Madalyası ile ödüllendirilmiştir. Kahramankaptan, *age*, s. 94-178; İdil Biret, *İKSV İnternet Sitesi Onur Ödülleri*, <https://muzik.iksv.org/tr/onur-odulleri/idil-biret> (Erişim Tarihi: 24 Nisan 2020)

⁶⁵ *Ulus Gazetesi*, 7 Ocak 1946; 8 Ocak 1946; 10 Ocak 1946.

⁶⁶ *TBMM ZC, D.7, C.21, B.29, 28.01.1946*, s. 118.; *BCA*, 30.1.0.0.53.318.3

yetiştiren müesseslerden öğrenilmek üzere, Vaşington Elçimizden sorduk. Ora da meselâ Flâdelfiyada Kurtüs diye bir müessese varmış. Diğer müesseseler de varsa bunlarda ne suretle terbiye edileceği ne suretle yetiştirileceği sorulmuştur. Cevap alınca kesin kararımızı vereceğiz. Şimdiki durumu: Çocuğun ailesi aydın, münevver ve hali vakti yerindedir. Çocuğa gerek terbiye ve gerekse sıhhati bakımından itina olunmaktadır. Bunlar hakkında aldığımız raporlar var. Dosyayı yanımda getirdim. Arkadaşıma takdim edeceğim. Daha fazla malumat almak isterlerse tetkik edebilirler. Maruzatım bundan ibarettir.”

şeklinde yanıt vermiştir.⁶⁷ İdil Biret’in piyanodaki üstün yeteneği göz ardı edilmemiş; dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve Millî Eğitim Bakanlığı tarafından gerekli adımlar atılmıştır.

Aynı konu TBMM’nin 19 Kasım 1947 tarihli 8. oturumunda tekrar gündeme gelmiş ve Kırklareli Milletvekili Dr. Fuat Umay’ın Ulus gazetesinde İdil Biret ile ilgili çıkan yazılara istinaden dönemin Millî Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sırer’e;

“11.1.1946 tarihinde Yüksek Makamınıza sunduğum Ulus Gazetesinde birkaç gündür yayınlanan yazılarda İdil Biret isminde beş yaşlarında bir kız çocuğunun musikide harika addedilecek bir kabiliyet göstermekte olduğu en salahiyyetli kimseler tarafından belirtilmektedir. Vatanimiz için çok kıymetli bir varlık olacak olan bu yavrunun anasının, babasının durumu ne olursa olsun tam inkişafına muvaffak olabilmeleri imkânsızdır. Amerika’da bu gibi olağanüstü yaradılışlar için hususi ve çok itina ile yetiştirme imkânları temin edilmiş müesseseler vardır. Bu yavrunun orada yetiştirilmesini, zekâ ve istidadının fennî bir şekilde açılmasını ve gelişmesini Millî Eğitim Bakanımız temin edebilirler mi? Vatanimiz için maddî ve manevî bir hazine olacak olan bu emsalsiz yavrunun istikbali hakkında Millî Eğitim Bakanımız ne düşünüyorlar? Bakanlıkça yapılmış olan tetkikat sonunda hakikaten olağanüstü bir istidada sahip olduğu mütahassıslar tarafından da müttefikan ifade edilmiş olan İdil Biret’ in hususi ve çok itinalı yetiştirilme imkânları vait buyurdıkları gibi Millî Eğitim Bakanlığınca araştırılmış mıdır ve netice ne olmuştur? Yurt için paha biçilmez bir kıymet olan bu yavru bir müddet daha böyle mühmel bırakılırsa dehasının sönmesi ihtimali yok mudur?”

sorusunu sormuş ve cevabın sözlü olarak verilmesini talep istemiştir. ⁶⁸ Bunun üzerine Bakan Sırer, soruya cevaben;

“1941 senesinde doğmuş bir Türk yavrusunun müzik alanında normalin üstünde, hatta harikulade denebilecek bir istidat ve kabiliyet taşıdığı rivayetleri takriben bundan iki sene evvel matbuatımıza da intikal etmişti. Gazetelerde konu üzerinde yazılar intişar etmişti. Bu sırada Doktor Fuat

⁶⁷ TBMM ZC, D.7, C.21, B.29, 28.01.1946, s. 119.

⁶⁸ TBMM ZC, D.8, C.7, B.8, 19.11.1947, s. 104-105.

Umay arkadaşımız, selefim Millî Eğitim Bakanından bu neşriyatın mevzuunu teşkil eden çocuk hakkında incelemeler yaptırması ve onun yetişmesi için gereken şartların hazırlanmasına yardım etmesi temennisinde bulundu. Selefim de arkadaşımın istediklerini yapmayı vâdetti.”

diyerek konuyu açıklamıştır. Sırer, açıklamasında Millî Eğitim Bakanlığı'nın konuyla ilgili gerekli çalışmaları yaptığını, Türkiye'de yetişmiş müzik pedagogu bulunmadığı için İdil'in yurtdışında eğitim alması gerektiğini fakat İdil'in yaşı küçük olduğu için ailesinin de ona refakat etmesi gerektiğini söylemiştir. Bunun için 1416 sayılı Kanuna ek bir madde konarak birkaç hafta içerisinde kanunun TBMM'ye geleceğini vurgulamıştır.⁶⁹

Müzikte üstün yetenekli İdil Biret hakkında Dr. Fuat Umay'ın 19 Kasım 1947 tarihinde verdiği sözlü önergeden sekiz ay sonra TBMM'nin 7 Temmuz 1948 tarihli 3.oturumunda 1416 sayılı “*Yabancı Memleketlere Gönderilecek Öğrenciler Hakkında Kanun*” oylanmak üzere Meclis gündemine gelmiştir. 7 yaşındaki piyanist İdil Biret'in yanı sıra, 12 yaşındaki viyolonist Suna Kan⁷⁰ da üstün yetenekli olduğu için kanun tasarısına eklenmiştir. Oturumun açılmasından sonra ilk olarak Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu sıkı bir muhalefet yaparak kanunu eleştirmiştir. Tekelioğlu, yurtdışına gönderilecek olan çocukların geri dönmeme riskleri olduğunu ve gittikleri memleketlerde evlenebileceklerini belirtmiştir. Ayrıca ayrılacak olan bütçenin çok fazla olduğunu ve içinde bulunulan maddi sıkıntılı dönemden dolayı bu tasarının gereksiz olduğunu savunmuştur. Daha sonra, Maraş Milletvekili Dr. Kâmil İdil, Kırklareli Milletvekili Fuat Umay, Urfa Milletvekili Suut Kemal Yetkin, Kırşehir Milletvekili Sahir Kurutluoğlu gibi isimler de tartışmaya katılmıştır. Dönemin Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu da üstün yetenekli olan çocukların desteklenmesi gerektiğini ve Türk çocuğu olarak tüm dünyada kabul göreceklere bahsederek tasarının kanunlaştırılmasını istemiştir. Tüm bu çetin tartışmaların sonunda 245 üyenin 239'u tasarımı kabul etmiş ve kanun

⁶⁹ TBMM ZC, D.8, C.7, B.8, 19.11.1947, s. 105.

⁷⁰ 1936 yılında Adana'da doğan Suna Kan, ilk keman derslerini 5 yaşında iken Riyaset-i Cumhuriyet Senfoni Orkestrası üyelerinden olan babası Nuri Kan'dan almıştır. Yeteneğiyle kısa zamanda büyük ilerleme kaydeden Kan, derslere Ankara Devlet Konservatuarı hocalarından Lico Amar ile devam etmiştir.12 yaşında iken 5245 sayılı İdil Biret ve Suna Kan'ın Yabancı Memleketlere Müzik Tahsiline Gönderilmesine Dair Kanun çerçevesinde Paris Konservatuarı'na gitmiş, burada 3 yıl Gabrielle Buillon'un sınıfına devam ederek okulu birinci olarak bitirmiştir. Okulu bitirmesinin ardından Cenevre, Münih ve J. Thibau konuklarına katılmış, Vercelli'de düzenlenen Viotti konkurunda birinci olmuştur. Almanya ve İtalya'da çıktığı turneler ile büyük yankı uyandırmış, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasında solist olarak da yer almıştır. Repertuarındaki eserler arasında özellikle Bach, Mozart, Béla Bartok ve Alman Berg'in eserlerindeki icrasında büyük başarı yakalamıştır. Vural Sözer, *Müzik ve Müzisyenler Ansiklopedisi*, Tan Matbaası, İstanbul, 1964, s. 205-206.

çıkarılmıştır.⁷¹ Böylece Üstün Yetenekli Çocuklar Kanunu olarak da bilinen, 5245 sayılı İdil Biret ve Suna Kan'ın “Yabancı Memleketlere Müzik Tahsiline Gönderilmesine Dair Kanun” teklif edilmesinden 2,5 yıl sonra 07.07.1948 tarihinde kabul edilmiş ve 12.07.1948 tarihinde Resmî Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.⁷²

Sonuç

1946 ile 1950 yılları arasını kapsayan çok partili hayata geçiş süreci Türk halkının siyasette daha aktif rol oynadığı ve muhalefetin siyasette olduğu kadar toplumsal hayatın farklı alanlarında da öne çıktığı bir dönem olarak tarihteki yerini almıştır. DP'nin 1946 seçimleriyle TBMM'ye girmesiyle toplum kendisini ifade edecek yeni bir siyasi zemin bulmuştur. DP'nin muhalefet partisi olarak varlığı, siyasetteki çoğulcu anlayışın her alana etki etmeye başlamasına ve iktidarın uyguladığı politikaların her alanda esnemesine yol açmıştır. 1945 yılı Meclis Bütçe Görüşmelerinde başlayan müzik tartışmaları, tek parti iktidarı tarafından uygulanan müzik politikaları, radyolarda Türk Müziğine yetersiz zaman verilmesi ve Batı Müziği'nin iktidar tarafından desteklenerek Türk Müziği'ne gereken ilginin gösterilmemesi gibi konularda yoğunlaşmıştır. Milletvekillerinin müzik konusundaki eleştiri ve itirazları toplumun büyük bir bölümünde benimsenememiş olan Batı Müziği temelinde uygulanan müzik pratiklerinin sorgulanması ve halkın bu yöndeki şikayetlerinin dikkate alınması bakımından oldukça önemlidir.

Eleştiriler özellikle Siirt Milletvekili Saffet Tuncay, Çoruh Milletvekili Mazhar Müfit Kansu, Yozgat Milletvekili Süleyman Sırrı İçöz, Afyon Karahisar Milletvekili İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Ankara Milletvekili Mümtaz Ökmen ve Konya Milletvekili Dr. Osman Şevki Uludağ gibi isimlerin yanı sıra Gaziantep Milletvekili Cemil Sait Barlas, Kastamonu Milletvekili Dr. Mehmet Fahrettin Ecevit, Afyon Karahisar Milletvekili Berç Türker, İstanbul Milletvekili Hamdullah Suphi Tannöver ve Bursa Milletvekili Muhittin Baha Pars gibi isimler tarafından dile getirilmiştir. Yapılan eleştirilere genellikle konu ile ilgili Bakanlık ve bağlı kurumların yöneticileri cevap vermiştir. Verilen cevapların genellikle tartışmaların içinde bulunan milletvekillerini ikna etmediği de görülmüştür. Tartışmalarda öne çıkan bir başka durum ise müzik politikalarını eleştirme noktasında DP milletvekillerinden daha çok CHP milletvekillerinin söz almasıdır. Bu durum uygulanan müzik politikalarından muhalefet kadar iktidar Milletvekillerinin de memnun olmadığını ve daha önce yapılmayan eleştiri ve itirazların II. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan özgürlük ve

⁷¹ TBMM ZC, D.8, C.12, B.84, 07.07.1948, s. 922-932.

⁷² Resmî Gazete, 12 Temmuz 1948, s. 14373.; Kahramankaptan, *age.*, s. 119-138.

demokrasi havasından muhalefet kadar iktidar partisi üyelerinin de etkilendiğini göstermiştir.

Dönemin hükûmet programları incelendiğinde ise sistemli olarak herhangi bir müzik politikası geliştirilememiş olmasının yanı sıra sadece 1946 seçimlerinden sonra göreve gelen Recep Peker'in Başbakanlığındaki XV. Hükûmette Devlet Opera ve Tiyatrosu'nun kanun tasarısının hazırlanacağı, Ankara Devlet Tiyatrosu binasının yapılacağı ve güzel sanatların pek çok dalında yenilikler meydana getirileceği belirtilmiştir. Dönemin hükûmet programlarında kültür ve müziğe dair politikalara yer verilememiş olması, II. Dünya Savaşı sebebiyle dış politika ve savaş ekonomisine ağırlık verilmesinden kaynaklanmıştır. Yine de aynı dönemde Cumhurbaşkanı İnönü'nün de desteğiyle 5245 sayılı "Yabancı Memleketlere Müzik Tahsiline Gönderilmesine Dair Kanun" ve 4933 sayılı "İnönü Armağanları Kanunu" dönemin şartları göz önüne alındığında iktidarın kısıtlı da olsa sanatın ve sanatçının yanında olduğunu göstermiştir.

Kaynaklar

Arşiv Belgeleri

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

30.18.1.2.113.32.14.

30.1.0.0.53.318.3

Resmi Yayınlar

Ayın Tarihi

14 Nisan 1947 ; 10 Ocak 1949

Diskotek Klavuzu (1947) Millî Eğitim Basımevi, Ankara.

Opera Klavuzu (1945) Çev. Emine ABALIOĞLU, Maarif Matbaası, Ankara.

Resmî Gazete

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (TBMM ZC)

D.7, C.17, B.59.

D.7, C.20, B.14.

D.7, C.21, B.29.

D.7, C.24, B.64

D.8, C.1, B.3.

D.8, C.6, B.85.

D.8, C.7, B.8.

D.8, C.8, B.26.

D.8, C.12, B.73.

D.8, C.12, B.84.

D.8, C.15, B.36.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2012) *Türkiye’de Seçimler (1923-2012)*, Türk Yay., Ankara.

NEZİROĞLU İrfan - YILMAZ Tuncer (2013) *TBMM Hükümetler-Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri Cilt 1 (1920-1950)*, TBMM Başkanlığı Yay., Ankara.

----- (2014) *Başbakanlarımız ve Genel Kurul Konuşmaları C.3*, TBMM Başkanlığı Yay., Ankara.

Sürelı Yayınlar

Ulus Gazetesi

Türk Musikisi Dergisi

Filarmoni Dergisi

Kitaplar, Makaleler ve Tezler

AHMAD Feroz – AHMAD TURGAY Bedia (1976) *Türkiye’de Çok Partili Hayatın Açıklamalı Kronolojisi (1945-1971)*, Bilgi Yay., İstanbul.

AHMAD Feroz (1995) *Modern Türkiye’nin Oluşumu*, Sarmal Yay., İstanbul.

----- (2015) *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*, Hil Yay., İstanbul.

AKANDERE Osman (2009) 1946 Genel Seçimleri ve Sonuçları Üzerine İktidar ve Muhalefet Partileri Arasında Yapılan Tartışmalar-I, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt XXV, Sayı 75, Kasım, s. 437-463.

AKKAŞ Salih (2015) *Türkiye’de Cumhuriyet Dönemi Kültür ve Müzik Politikaları (1923-2000)*, Sonçağ Yay., Ankara.

ARACI Emre (2007) *Abmet Adnan Saygun Doğu-Batı Arasındaki Müzik Köprüsü*, Yapı Kredi Yay., İstanbul.

ARAR İsmail (1968) *Hükümet Programları 1920-1965*, Belge ve Araştırmalar Dizisi:1, Burçak Yay., İstanbul.

AYAS Güneş (2014) *Musiki İnkılabı’nın Sosyolojisi Klasik Türk Müziği Geleneginde Süreklilik ve Değişim*, Doğu Kitabevi, İstanbul.

BALKILIC Özgür (2009) *Cumhuriyet, Halk ve Müzik Türkiye’de Müzik Reformu 1922-1952*, Tan Kitabevi Yay., Ankara.

BURÇAK Rıfka Salim (1979) *Türkiye’de Demokrasiye Geçiş (1945-1950)*, Olgaç Yay., Ankara.

CANGAL Nurhan (2004) *Müzik Formları*, Arkadaş Yay., Ankara.

- ÇIKLA Selçuk (2007) 1940'lı Yıllarda Düzenlenen Sanat Yarışmaları ve İnonü Sanat Armağanları, *İlmi Araştırmalar Dil ve Edebiyat İncelemeleri Dergisi*, Sayı 23, (Bahar), s. 29-46.
- ÇOLAK Filiz (1998) İzmir'de 21 Temmuz 1946 Seçimleri ve Demokrat Parti, *Yeni Türkiye, Cumhuriyet Özel Sayısı-II*, Yeni Türkiye Yay., Yıl.4, Sayı. 23-24, (Eylül-Aralık), Ankara, s. 1013-1024.
- ÇUFALI Mustafa (2004) *Türkiye'de Demokrasiye Geçiş Dönemi (1945-1950)*, Babil Yay., Ankara.
- DANIELSON Virginia (2008) *Mısır'ın Sesi Ümmü Gülsüm, Arap Şarkısı ve Yirminci Yüzyılda Mısır Toplumunu*, Çev. Nilgün DOĞRUSÖZ - Cem ÜNVER, Bağlam Yay., İstanbul.
- DURGUN Şenol (2010) *Türkiye'de Devletçi Gelenek ve Müzik*, Binyıl Yay., Ankara.
- EROĞUL Cem (1990) *Demokrat Parti, Tarihi ve İdeolojisi*, İmge Kitabevi Yay., Ankara.
- İLYASOĞLU Evin (1989) *Yirmi Beş Türk Bestecisi*, Pan Yay., İstanbul.
- (2007) *71 Türk Bestecisi*, Pan Yay., İstanbul
- İSKENDER Kemal (1983) Cumhuriyet Türkiye'sinde Sanat ve Estetik, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C.7, İletişim Yay., İstanbul, ss. 1746-1758.
- KAHRAMANKAPTAN Şefik (1998) *İsmet İnönü ve Harika Çocuklar*, Ümit Yay., Ankara.
- MAKAL Ahmet (2002) *Türkiye'de Çok Partili Dönemde Çalışma İlişkileri*, İmge Kitabevi, İstanbul.
- ÖZKAN İsmail Hakkı (2011) *Türk Musikisi Nazariyatı ve Usulleri Kudüm Vehveleri*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- ÖZKIRIMLI Atilla (1983) Anahatlarıyla Edebiyat, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C.3, İletişim Yay., İstanbul, s. 580-606.
- ÖZYILDIRIM Murat (2013) *Arap ve Türk Musikisinin XX. Yüzyıl Birlikteliği*, Bağlam Yay., İstanbul.
- SAĞLAM Atilla (2001) Sanatçı Müzik Öğretmeni Halil Bedi Yönetken'in Yaşamı, Tüm Müzik Öğretmenlerine Bıraktığı Gerçek Bir Hazinedir, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 14, Sayı 1, s. 29-42.
- SAY Ahmet (2003) *Müzik Tarihi*, Müzik Ansiklopedisi Yay. Ankara.
- SÖZER Vural (1964) *Müzik ve Müzisyenler Ansiklopedisi*, Tan Matbaası, İstanbul.
- TANJU Sadun (2012) *Adnan Saygun'larda Çay Sobbetleri*, Pan Yay., İstanbul.
- TOKER Metin (1970) *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları Tek Partiden Çok Partiyeye 1944-1950*, Bilgi Yay., Ankara.

TUNÇAY Çağlar (2009) *Atatürk Döneminde Müzik Alanında Yapılan Çalışmalar* Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir.

TURAN Şerafettin (1999) *Türk Devrim Tarihi-IV Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye*, Bilgi Yay., Ankara.

UYAR Hakkı (1998) *Türkiye’de Tek Parti Dönemi’nde İktidar ve Muhalefet (1923-1950)*, Basılmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir.

UZUN Hakan (2018) Türkiye’de Sanat ve Sanatçıların Teşvik ve Ödüllendirilmesi: “Cumhuriyet Halk Partisi Sanat Mükafatı” Yarışması, *Türkiyat Mecmuası*, Cilt 28, Sayı 1, ss.213-239.

YETKİN Çetin (2011) *Karşıdevrim 1945-1950*, Kilit Yay., Ankara.

YILMAZ Ensar (2008) *Türkiye’nin Demokrasiye Geçiş Yılları 1946-1950*, Birey Yay., İstanbul.

Diğer Kaynaklar

TDV İslâm Ansiklopedisi

İdil Biret, *İKSV İnternet Sitesi*, <<https://muzik.iksv.org/tr/onur-odulleri/idil-biret>> (Erişim Tarihi: 24 Nisan 2020)